

07. Kök Değerler Açısından Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin İncelenmesi¹

Ali Ferhat ÖMEROęLU²

APA: Ömeroğlu, A. F. (2024). Kök değerler açısından ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö14), 107-127. DOI: 10.29000/rumelide.1455540.

Öz

Bu çalışmada ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan şiir türündeki metinlerin içerdiği kök değerleri tespit etmek amaçlanmıştır. Araştırmanın veri setini 2023-2024 eğitim-öğretim yılında okutulan ortaokul Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Çalışmanın verileri, doküman incelemesi yöntemiyle elde edilmiştir. Araştırmacı tarafından hazırlanan "Kök Değerleri Belirleme Formu" kullanılarak çalışma kapsamında yer alan şiirler incelenmiştir. Verileri çözümlmek ve yorumlamak için tümdengelsel içerik analizi kullanılmıştır. Tüm sınıf seviyelerindeki kitaplar incelendiğinde şiirlerde en sık işlenen kök değerin sevgi olduğu, en az işlenen kök değerin ise dürüstlük olduğu görülmüştür. 5. sınıf ders kitabında kök değerlerin her birine uygun şiirlerle karşılaşılrken 6. sınıf ders kitabındaki şiirlerde dürüstlük ve sabır; 7. sınıf ders kitabındaki şiirlerde dürüstlük, sabır ve saygı; 8. sınıf ders kitabındaki şiirlerde ise dürüstlük olmak üzere bu kök değerlere rastlanmamıştır. Sonuç olarak ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerde sevgi kök değeri dışındaki diğer kök değerlerin sınıf düzeylerine dengeli bir şekilde dağılmadığı görülmüştür. Tüm kök değerlere uygun iletileri içeren şiirlerin seçimine dikkat edilerek değerler eğitimi açısından Türkçe ders kitaplarının niteliği artırılabilir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Ders Kitapları, Kök Değerler, Şiir

¹ Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – İthenticate / İntihal, Oran: %15

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 15.02.2024-**Kabul Tarihi:** 20.03.2024-**Yayın Tarihi:** 21.03.2024; **DOI:** 10.29000/rumelide.1455540

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü / Dr., Hatay Mustafa Kemal University, Faculty of Education, Turkish and Social Sciences Education (Hatay, Türkiye), ferhat.omeroglu@hotmail.com, **ORCID ID:** 0000-0002-1756-7041, **ROR ID:** https://ror.org/056hgc41, **ISNI:** 0000 0001 0680 7823, **Crossreff Funder ID:** 501100008255

Examination of Poems in Secondary School Turkish Language Course Books in Terms of Core Values³

Abstract

This study aims to determine the core values in texts in the genre of poetry in secondary school Turkish language course books. The data set of this study consists of secondary school Turkish language course books used in the 2023-2024 academic year. Data are obtained by document review method. The poems selected are examined using the "Form for Identifying Core Values" designed by the researcher. Deductive content analysis is used to analyze and interpret the collected data. The most common core value in the poems across all grade levels is found to be the value of love, while the least common value is honesty. Also, the course book at the 5th grade level contains poems corresponding to each core value, whereas the book at the 6th grade level does not offer a poem for the value of honesty and patience, and the book at the 7th grade does not present a poem for the value of honesty, patience, and respect. Further, the book at the 8th grade does not include a poem for the value of honesty. Therefore, it is concluded that the core values other than the core value of love are not evenly present in the poems in secondary school Turkish language course books across grade levels. Values education offered through Turkish language course books can be improved if poems that contain a message for every core value are used in teaching.

Keywords: Turkish Language Course Books, Core Values, Poetry

Giriş

İnsanların kişisel ve toplumsal yaşamlarına devam edebilmeleri için doğruluğu kabul edilmiş düşüncelere ve davranışlara sahip olmaları gerekir. Bu düşünce ve davranışlar, değer adı verilen kavramın ortaya çıkmasını sağlamış ve toplumlar, benimsedikleri değerlerden hareketle varlıklarını sürdürmüşlerdir. Dolayısıyla değer kavramının insan yaşamındaki etkisine geçmeden önce bu kavramın hangi anlamda kullanıldığını bilmek önemlidir. Türkçe Sözlük'te değer; "bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü" (TDK, 2011, s. 607) olarak tanımlanmaktadır. Rokeach (1973, s. 5), değer kavramını kişisel ya da toplumsal olarak belirli bir davranış biçiminin veya varoluş durumunun karşıt bir duruma tercih edilmesine dair kalıcı bir inanç olarak ifade ederken Schwartz (2017, s. 52) ise bir kişinin veya grubun yaşamında yol gösterici ilkeler olarak hizmet eden, önem derecesi değişen, durum ötesi hedef olarak tanımlanmaktadır. İnsanların değerlerin gerektirdiği ölçütlere uygun bir şekilde tutum sergileyebilmeleri için yaşadığı toplumda var olan davranışları gözlemlemeye ihtiyaçları vardır. Bu yönüyle bireyler, amaçlanan değerleri öncelikle ailesinden ve çevresinden gördükleriyle öğrenmekte ve sonrasında bu değerler, eğitim yoluyla bilinçli bir şekilde açığa çıkarılarak geliştirilmektedir. Ailelerin akademik başarıyı

³ **Statement:** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received –Ithenticate, Rate: 15

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, Article Registration Date: 15.02.2024-Acceptance Date: 20.03.2024-Publication Date: 21.03.2024; DOI: 10.29000/rumelide.1455540

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

merkeze alarak değerler eğitimi konusunda yetersiz kalması ve değerleri yaşamaması nedeniyle değerler eğitimi öğretmenler tarafından gerekli görülmektedir (Bayırlı, Doruk ve Tüfekci, 2020, s. 884). Değerlerin eğitim yoluyla insanlara öğretilmesinde kişiliğin geliştirilmesi, toplumun yararını gözetme, istenmeyen davranışları engelleme gibi belli bir amaca ulaşma kaygısı vardır. Duyuşsal yönden duyarlı olan öğretmenlerden tutum ve davranış konusunda öğrencilerini tanıması, gözlemlemesi ve onların aileden öğrendiklerini dikkate alıp önceki bilgileriyle bağlantılar kurarak yeni bilgileri bu bilgilerin üzerine inşa etmesi istenmektedir (Kasapoğlu, 2013, s. 100-101). Nitekim aile, çevre ve okul üçgeninde öğretilmesi amaçlanan değerlerin davranışa dönüşebilmesi zamanla gerçekleşir.

Değerlerin benimsenmesi, öğretim programlarının bakış açılarını oluşturmuş ve değerler eğitimi alanının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Farklı ülkelerin değer eğitimi uygulamalarına yönelik ortak noktaları incelendiğinde sosyal ve duygusal gelişimi destekleme, akademik başarıyı artırma, okul-aile iş birliğini geliştirme açısından olumlu yönde gelişmeler olduğu görülmüştür (Dönmez ve Uyanık, 2022, s. 81). Bu gelişmeler dikkate alındığında eğitimde hiçbir çalışmanın değerlerden arınık olmadığı ve değerler dışarıda bırakılarak müfredatın hazırlanamayacağı söylenebilir (Mızıkacı, 2015, s. 40). Yani değerlerin kazandırılması tüm derslerin öğretim programında bir amaç olarak yer edinmektedir. “Değerler ve değer eğitimi; ahlak eğitimi, irade eğitimi, karakter eğitimi, vatandaşlık eğitimi gibi isimlerle öğretim programlarında bulunmaktadır” (Topal, 2019, s. 252). Örneğin, değerlerin öğretim programına yansıtılmaları incelendiğinde ABD’nin öğretim programlarında karakter eğitimi terimi, Japonya gibi Asya ülkelerinde ahlak terimi ve Büyük Britanya’da değerler eğitimi ya da eğitimde değerler terimi tercih edilmektedir (Berkowitz, 2002, s. 44). Türkiye’de de 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2019, s. 4) incelendiğinde “Değerlerimiz” şeklinde başlık atılarak adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik olmak üzere on kök değer belirlenmiş olup bu değerlerin öğrenme öğretme sürecinde kendi başlarına, ilişkili olduğu alt değerlerle ve öteki kök değerlerle birlikte ele alınacağı ifade edilmiştir. Aynı zamanda kök değerlere ilişkin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine” (MEB, 2017) adıyla hazırlanan raporda kök değerlerle ilişkili tutum ve davranışları içeren bir tabloya yer verilmiştir:

Tablo 1. Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlere İlişkin Tutum ve Davranışlar (MEB, 2017, s. 22)

Değerler	Değerlere İlişkin Bazı Tutum ve Davranışlar
adalet	adil olma, eşit davranma, paylaşma...
dostluk	diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
dürüstlük	açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, düzgün ve istikrarlı olma, güvenilir olma, sözünde durma...
öz denetim	davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...
sabır	azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme, dirençli ve dayanıklı olma, sebatkâr olma...
saygı	alçak gönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme; muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...
sevgi	uygun şekilde sevgisini ifade etme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, aile birliğine önem verme, diğerkâm olma, vefalı olma...
sorumluluk	kendisine, çevresine, ailesine, vatanına karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...

vatanseverlik	çalışkan ve üretken olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme, katılımcı olma...
yardıms severlik	cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma, dayanışma içinde bulunma, destek sunma...

Kök değerlere ilişkin tutum ve davranışların öğrencilere kazandırılmasında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin önemli bir rolü vardır. Bu metinler; bilgilendirici, hikâye edici ve şiir olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır (MEB, 2019, s. 17). Metin türleri içerisinde hem biçim hem de anlam özellikleri açısından farklı bir yere sahip olan şiirler incelenebilir. “Şiir, genel anlamda, insan ve yaşam gerçekliğini, sözcüklerin diliyle anlamaya ve anlatmaya dayalı estetik bir eylemdir” (Sever, 2015, s. 146). Bu yönüyle şiirlerin sadece coşku ve heyecanı dile getirmesiyle değil, aynı zamanda okuyucusuna verilmek istenen iletilerle bir bütün olarak değerlendirilmeye ihtiyacı vardır. Nitekim şairin şiirlerinde okurla iletişime geçmesi sonucundaki heyecan ve duygulanımların şiirin tek amacı olmadığı, bu heyecan ve duygulanımların aslında şiirsel iletişimin ortaya çıkardığı bir sonuç olduğu ifade edilebilir (Kiraz Ayverdi ve Kurudayıoğlu, 2023, s. 977). Yine Sever’e (2015, s. 147) göre şiir, “okur için imgeler, çağrışımlar ve değişik tasarımlarla örülmüş yeni bir iletişim yolu açar.” Eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimini destekler. Kaya (2013, s. 66), kısa dilimlerine birçok duygu ve düşünceyi sığdıran bir yazın türü olarak şiirin eleştirel düşünmenin aktif bir şekilde gözlemlendiği bir alan olduğunu ifade ederken Demir (2020, s. 134), şiiri anlamlandırmanın ve yorumlamanın yaratıcı düşünmeyi sağladığını dile getirmektedir. Şiirler, aynı zamanda içinde yaşanan toplumun değerlerini okura kazandırmayı sağlamaktadır. Çocuklara küçük yaşlardan başlayarak şiir dinleme, şiir okuma ve şiir üzerinde tartışma alışkanlıklarının kazandırılması, onların ulusal ve evrensel kültürün edebî ve estetik değerlerinden önemli bir bölümünü tanımlarını sağlar (Oğuzkan, 1998, s. 109). Dolayısıyla Türkçe derslerinde okuma ve dinleme metinleri olarak şiirlerle karşılaşmaktadır. Bu şiirlerin ulusal ve evrensel değerlere uygun olması önem arz eder.

Alan yazınında Türkçe ders kitaplarının değer eğitimi açısından incelendiği çalışmalarla karşılaşmıştır (Arseven, Yolcu ve Kılıç, 2018; Baki, 2019; Beşer Yıldırım, 2022; Bozğun ve Akdağ, 2022; Deniz ve Karagöl, 2018; Durhat ve Ökten, 2020; Kemiksiz, 2021; Mutlu ve Dinç, 2019; Şakiroğlu, 2020; Yarbey, 2022). Aynı zamanda bu ders kitaplarında metin türü olarak öyküleyici metinlerde değer eğitimi (Eken ve Öksüz, 2019; Eroğlu Çopur ve Çopur, 2021; Fırat ve Mocan, 2014; Tarakcı ve Kalenderoğlu, 2022) ve bilgilendirici metinlerde değer eğitimi (Pilav ve Erdoğan, 2016) gibi tür odaklı çalışmaların da yapıldığı gözlemlenmiştir. Tür odaklı çalışma açısından ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerde yer alan değerleri tespit etmeye yönelik bir çalışmayla karşılaşmıştır (Çapoğlu ve Okur, 2015). Türkçe ders kitaplarına alınacak şiir türündeki metinlerde şekil, tema, kültürel öge, çocuğa görelilik gibi değişkenler gözlemlenebildiği gibi kök değerler açısından da bir incelemeye ihtiyaç duyulmaktadır. Şiir türünü değer açısından inceleyen sınırlı sayıda çalışmayla karşılaşıldığı için bu çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada 2023-2024 eğitim-öğretim yılında okutulan ortaokul Türkçe ders kitaplarına ait şiir türündeki metinlerin hangi kök değerleri içerdiğini derinlemesine incelemek amaçlanmış ve bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki soruya cevap aranmıştır:

Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerdeki kök değerler hangileridir ve bu kök değerlerin sıklık dağılımı nasıldır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma yaklaşımının kullanıldığı bu çalışmada veriler, doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. Doküman incelemesi, basılı veya elektronik belgelerde yer alan verilerin içeriğini incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir (Bowen, 2009, s. 27; Kırıl, 2020, s. 173). Türkçe ders kitaplarında şiir türündeki metinlerin içerdiği kök değerleri tespit edebilmek için araştırmada doküman incelemesi yöntemine yer verilmiştir.

Araştırmanın Veri Seti

2023-2024 eğitim-öğretim yılında 5. sınıflar için Koza Yayınevi (Sevim, 2023), 6. sınıflar için Anka Kuşu Yayınevi (Yavuz ve Kahraman, 2023), 7. sınıflar için Dörtel Yayıncılık (Erdal, 2023) ve 8. sınıflar için Ferman Yayıncılık (Saygı, 2023) tarafından okutulmak üzere yayımlanan ortaokul Türkçe ders kitapları, bu araştırmanın veri setini oluşturmaktadır. İncelenen kitaplarda metin türü olarak şiirler, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kök değerleri içerip içermemesi açısından ele alınmıştır. İncelenen şiirler Tablo 2'de sunulmuştur:

Tablo 2. Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Şiirler

5. Sınıf Koza Yayınevi	“Dünya Çocukları” (Ceyhun Atuf Kansu), “Bayrak Öğretmen” (Bestami Yazgan), “Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a Çıkışı” (Orhan Şaik Gökyay), “Yüreğinizde Bir Yer Açın” (Ülkü Duysak), “Dönüşmek” (M. Güner Demiray), “Bayrağımın Türküsü” (Mustafa Ruhi Şirin), “Benden Selam Olsun Bolu Beyi'ne” (Köroğlu), “Yıldızlar Gayet Memnun” (Hasan Akay), “Gülden Güle Konur Zer Kelebekler” (Bahtiyar Vahapzâde), “Uyku” (Ayla Çınaroğlu), “Salıncak” (Beyza Nur Demirci), “Kuşlu Mektuplar” (Güngör Tekçe), “Şiir Nedir?” (İsmail Karakurt), “Şarkı” (Melisa Gürpınar)
6. Sınıf Anka Kuşu Yayınevi	“Bir Kez Gönül Yıktın İse” (Yunus Emre), “Bu Vatan Kimin” (Orhan Şaik Gökyay), “İnsan Hakları” (Hasan Şen), “Kardeşim” (Âşık Veysel Şatıroğlu), “Küçük Ressam” (Bedri Rahmi Eyüboğlu), “Sakin Kesme” (Mehmet Emin Yurdakul)
7. Sınıf Dörtel Yayıncılık	“Kara Toprak” (Âşık Veysel Şatıroğlu), “Uçun Kuşlar!” (Rıza Tevfik Bölükbaşı), “Gelir Nevruz Bayramı” (Yakup Arslan), “Bayrak ve Cumhuriyet” (Mahmut Bağcı), “Ben Mustafa Kemal'im” (Süleyman Özbek), “Özür” (Nail Tan), “Kırın Tepesindeki Ağaca Övgü” (Coşkun Ertepinar), “Galata Köprüsü” (Orhan Veli Kanık), “Sağlık” (Hayriye Garipoğlu), “Tiyatrolar” (Hakkı Çebi), “Kütüphanelerden Geçer” (Naim Yalnız), “Hayatımız Matematik” (Mehmet Postallı)
8. Sınıf Ferman Yayıncılık	“Tuzağa Düşen Ceylan” (Refik Durbaş), “Aslan ile Fare” (La Fontaine), “Ağaçlar Al Giydi Kuşlar Dillendi” (Âşık Veysel Şatıroğlu), “Türkiye'm” (Turgut Uyar), “Şu Sonsuz Koşu” (Ceyhun Atuf Kansu), “Mustafa Kemal'in Kağnısı” (Fazıl Hüsnü Dağlarca), “Bebeklerin Ulusu Yok” (Ataol Behramoğlu), “Güreş” (Ahmet Kutsi Tecer), “Hastahane” (Âşık Veysel Şatıroğlu), “San'at” (Faruk Nafiz Çamlıbel), “Armağan” (Türkan Gedik Bengi), “Akıl Aydınlığında” (Aziz Sivashoğlu), “Var Mı?” (Ümit Uncu)

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmanın verileri, kök değerlere ait kuramsal dayanaklardan hareketle tündengelimsel içerik analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu analiz türü, tümevarımcı içerik analizinin tersine verilerin mevcut çerçevelere göre analiz edilmesine dayanır (Patton, 2014, s. 453). Şiirlerde ana duygu ve bu duyguyu destekleyen yardımcı duygular incelenerek şiirlerin içerdiği kök değerlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Ders kitaplarında şiir türünün özelliklerine göre yazılan türkü ile birkaç fabl örneği de kapsam içine alınarak değerlendirilmiştir. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2019, s. 17) şarkı ve türkü gibi

metinlerin şiir türü içinde yer alması ile birlikte aynı zamanda masal ya da fabl olarak adlandırılmasına rağmen şiir türünün özelliklerine uygun yazıldığı için bu tür metinlerin ders kitabında şiir olarak ifade edilmesi dikkate alınmıştır. Ortaokul Türkçe ders kitapları, araştırmacı tarafından hazırlanan “Kök Değerleri Belirleme Formu” (EK-1) kullanılarak incelenmiştir. Bu formda metin adlarına ve kök değer adlarına ait bilgilere yer verilmiştir.

Şiirlerde yapılan incelemeler sadece 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın belirlediği on kök değer üzerinden gerçekleştirildiği için herhangi bir şiirde kök değerle karşılaşılması, araştırmacıları o şiirde hiç değer olmadığı yanılgısına düşürmemelidir. Değerler üzerine çalışmalar yapan Schwartz'ın (2012, s. 5-7) değer sınıflaması incelendiğinde öz denetim, uyarılma, hazcılık, başarı, güç, güvenlik, uyumluluk, geleneksellik, yardımseverlik ve evrenselcilik olmak üzere 10 değerle karşılaşmıştır. Örneğin sağlık konusuyla ilgili bir şiirde öz denetim ve sorumluluk kök değerleri tespit edilebilirken başka bir çalışmada araştırmacı, ölçüt aldığı değer sınıflamasına göre güvenlik değerini bir kodlama olarak verebilir. Bu çalışmada kök değerleri tespit edebilmek için şiirlerde açık olarak ifade edilen ve aynı zamanda şiirin bütününe hâkim olan duygu ve düşüncelerden yararlanılmıştır.

Nitel araştırmanın doğasına uygun olan inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlık ve teyit edilebilirlik kavramlarının temsil ettiği ölçütlere dikkat edilerek geçerliği ve güvenilirliği sağlamak amaçlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 277). Türkçe ders kitaplarındaki şiirler, araştırmacı tarafından ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Sonrasında inandırıcılık ölçütü için veri setindeki şiirler, bir toplantı düzenlenerek araştırmacı dışında iki alan uzmanı tarafından da değerlendirilmiştir. Toplantıda okunan ve dinlenen şiirlerdeki kök değerler, önce alan uzmanları tarafından belirlenmiş ve sonra araştırmacının belirlediği kök değerler sunulmuştur. Alan uzmanlarının görüşleri dikkate alınarak şiirlerdeki kök değerlerin gözlenme sıklıkları tespit edilmiştir. Aktarılabilirlik ölçütü için incelenen şiirler, kök değerlere ait iletiler açısından ayrıntılı bir şekilde betimlenmiştir. Tutarlık ölçütü için “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine” (MEB, 2017) adlı raporda kök değerlere ilişkin tutum ve davranışlar göz önüne alınmıştır. Ayrıca kök değerlerle ilişkili olan sözcük ve sözcük üstü birimlerin anlamları TDK Türkçe Sözlük incelenerek belirlenmiştir. Sonrasında sınıf düzeylerine ait şiirler, bilgisayar ortamına aktarılarak teyit edilebilirlik ölçütüne dikkat edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde şiir türündeki metinlerin yer aldığı ortaokul Türkçe ders kitapları, kök değerler açısından incelenmiş ve elde edilen bulgular, frekans açısından yorumlanarak tablo ve grafik hâlinde sunulmuştur.

5. Sınıf Ders Kitabındaki Şiirlerde Kök Değerlerin Dağılımına İlişkin Bulgular

Koza Yayınevi tarafından yayımlanan 5. sınıf Türkçe ders kitabında şiir türündeki metinler değer aktarımı açısından incelenmiş ve metinlerde yer alan kök değerler Tablo 3'te sunulmuştur:

Tablo 3. 5. Sınıflar İçin Verilen Şiirlerin Kök Değerler Açısından Analizi

Metin Adı	Adalet	Dostluk	Dürüstlük	Öz Denetim	Sabr	Saygı	Sevgi	Sorumluluk	Vatanseverlik	Yardımseverlik	Toplam (f)
Dünya Çocukları	-	+	-	+	-	-	+	-	-	-	3

Bayrak Öğretmen	-	-	-	-	-	+	+	-	+	-	3
Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a Çıkışı	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1
Yüreğinizde Bir Yer Açın	-	+	+	-	-	-	+	-	-	-	3
Dönüşmek	-	+	-	-	+	-	+	+	-	+	5
Bayrağımın Türküsü	-	-	-	-	-	+	+	-	+	-	3
Benden Selam Olsun Bolu Beyi'ne	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Yıldızlar Gayet Memnun	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	1
Güliden Güle Konur Zer Kelebekler	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	1
Uyku	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Salıncak	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	1
Kuşlu Mektuplar	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	1
Şiir Nedir?	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-	2
Şarkı	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	1
Toplam (f)	1	3	1	1	2	2	10	1	4	1	

Tablo 3 incelendiğinde 5. sınıflarda “Dönüşmek” (f=5) adlı şiirin dostluk, sabır, sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik olmak üzere en çok kök değere sahip metin olduğu tespit edilmiştir. Bu metni dostluk, öz denetim ve sevgi değerleriyle “Dünya Çocukları” (f=3) şiiri; saygı, sevgi ve vatanseverlik değerleriyle “Bayrak Öğretmen” (f=3) ve “Bayrağımın Türküsü” (f=3) şiirleri; dostluk, dürüstlük ve sevgi değerleriyle “Yüreğinizde Bir Yer Açın” (f=3) şiiri; sevgi ve vatanseverlik değerleriyle “Şiir Nedir?” (f=2) şiiri takip etmiştir. “Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a Çıkışı” (f=1) adlı şiirde vatanseverlik, “Benden Selam Olsun Bolu Beyi'ne” (f=1) adlı şiirde adalet, “Kuşlu Mektuplar” adlı şiirde ise sabır değeri belirlenmiştir. “Yıldızlar Gayet Memnun” (f=1), “Güliden Güle Konur Zer Kelebekler” (f=1), “Salıncak” (f=1) ve “Şarkı” (f=1) adlı şiirlerde sadece sevgi değeriyle karşılaşılmıştır. “Uyku” adlı şiirde ise herhangi bir kök değer saptanmamıştır. 5. sınıf ders kitabındaki on dört şiirde en sık kullanılan kök değerinin sevgi (f=10) olduğu belirlenmiştir. Şiirlerde vatanseverlik (f=4), dostluk (f=3), sabır (f=2), saygı (f=2) kök değerleri; adalet (f=1), dürüstlük (f=1), öz denetim (f=1), sorumluluk (f=1) ve yardımseverlik (f=1) kök değerlerine göre daha fazla yer almıştır. Türkçe ders kitabındaki temalara ait şiirlerde geçen değerlerle ilgili içerikler şu şekildedir:

Birey ve Toplum temasına ait “Dünya Çocukları” adlı şiirde (Sevim, 2023 s. 13) dünyadaki tüm çocuklara seslenilmiştir. Kardeşçe yaşayarak kalp kırılmaması, dünya çocuklarının kucaklaşarak birlik ve beraberlik içerisinde yaşamaları istenmiştir. Güven duyma, davranışları kontrol etme ve yakınlık gösterme açısından şiirin *dostluk*, *öz denetim* ve *sevgi* kök değerlerini içerdiği tespit edilmiştir.

Birey ve Toplum temasına ait “Bayrak Öğretmen” adlı şiirde (Sevim, 2023, s. 31) öğrencilere düşünceleriyle ve davranışlarıyla model olan bir öğretmen tasvirinde bulunulmuştur. Saygı ve sevgiyi içinde barındıran bu öğretmen, vatanını ve milletini önemseyerek hareket etmiştir. Kişiliğe değer verme, yakınlık gösterme, vatanına ve milletine bağlı olma açısından şiirin *saygı*, *sevgi* ve *vatanseverlik* kök değerlerini içerdiği belirlenmiştir.

Millî Mücadele ve Atatürk temasına ait “Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a Çıkışı” adlı şiirde (Sevim, 2023, s. 56) Anadolu'da kurtuluş mücadelesini başlatan yolculuğa yer verilmiştir. Bir geminin Karadeniz'e gelmesi, içindeki tek askerin bir ordu gibi Samsun'a ayak basarak Anadolu'yu bir kılıç gibi

kuşanması ve sonrasında yurdun üzerine bayrağın kıvıllığının vurması anlatılmıştır. Vatani koruma ve vatan için mücadele etme açısından şiirin *vatanseverlik* kök değerini içerdiği görülmüştür.

Erdemler temasına ait “Yüreğinizde Bir Yer Açın” adlı şiirde (Sevim, 2023, s. 78-79) henüz hayatın başında olan bir çocuk gözüyle hayata bakılmıştır. Savaşın ne olduğunu bilmeyen, kavgaların neden yaşandığını anlamayan bu çocuk; barışı, kardeşçe yaşamayı ve doğruluğu öğrenmek ister. Aynı zamanda insanların sevgiye, kardeşliğe ve dostluğa yüreklerinde yer açmalarını diler. Güven duyma, davranışında güvenilir olma ve yakınlık gösterme açısından şiirin *dostluk*, *dürüstlük* ve *sevgi* kök değerlerini içerdiği tespit edilmiştir.

Erdemler temasına ait “Dönüşmek” adlı şiirde (Sevim, 2023, s. 100) iyilik edip paylaşmayı bildiğimizde yüreğin sevgiye dönüşmesi, kavga etmeden barış içinde yaşadığımızda dostluğun kardeşliğe dönüşmesi, kitaba eğilip bilime sarıldığımızda cahilliğin ortadan kaldırılarak gecenin gündüze dönüşmesi ve durmadan çalışıp umudumuzu yitirmedikimizde sabırla koruğun helvaya dönüşmesi anlatılmıştır. Güven duyma, sebat etme, yakınlık gösterme, davranışların sonucunu üstlenme ve destek sunma açısından şiirin *dostluk*, *sabır*, *sevgi*, *sorumluluk* ve *yardımseverlik* kök değerlerini içerdiği belirlenmiştir.

Millî Kültürümüz temasına ait “Bayrağımın Türküsü” adlı şiirde (Sevim, 2023, s. 104) bayrağın kırmızı renginin ay ve yıldıza kundak olması, göklerin tatlı peri kızı olarak nitelenen bayrağa selam durması, tarihi bilerek bayrakla ilgili destanların söylenmesi, bayrağın üzerindeki ay yıldızın zaferlerin gök süsü olarak ifade edilmesi anlatılmıştır. Varlığa değer verme, bağlılık gösterme ve vatan için mücadele etme açısından şiirin *saygı*, *sevgi* ve *vatanseverlik* kök değerlerini içerdiği saptanmıştır.

Millî Kültürümüz temasına ait “Benden Selam Olsun Bolu Beyi’ne” adlı şiirde (Sevim, 2023, s. 123) Bolu Beyi’nin zulümlerine karşı hakkını gözetten bir anlayışla karşılaşmış; dağlara çıkıp oradan güç alan Köroğlu’nun düşmanlarına karşı çıkması anlatılmıştır. Aynı zamanda dizelerde at kişnemesi ve kalkan sesinden dağların seda vermesi gerekirken tüfeğin icat edilmesiyle mertliğin bozulduğu ifade edilerek mertçe yapılacak savaşta kılıç kullanmanın önemine değinilmiştir. Köroğlu’nun haksızlığa karşı olan bu mücadelesinde hakkı gözetme açısından şiirin *adalet* kök değerini içerdiği belirlenmiştir.

Doğa ve Evren temasına ait “Yıldızlar Gayet Memnun” adlı şiirde (Sevim, 2023, s. 142) güneşin dünyamız için önemini anlatan dizelere yer verilmiştir. Güneş canlı varlıkların yaşamını sürdürebilmesi için gerekli görülme olup şiirde güneşin çekip gitmesi durumunda ağaçların gözlerini yumacağı ifade edilmiştir. Ağaçların yok olması, onun varlığına ihtiyaç duyan canlı varlıkların da yok olmasına sebep olur. Doğaya ve evrene yakınlık gösterme açısından şiirin *sevgi* kök değerini içerdiği tespit edilmiştir.

Doğa ve Evren temasına ait “Gülden Güle Konur Zer Kelebekler” adlı şiirde (Sevim, 2023, s. 157) kelebeklerin gülden güle konması; güllerin, çiçeklerin rengini alarak hayata vurulduğunu bildirmesi; suların şakırdaması, kuşların şarkı söylemesi gibi içeriğe sahip dizeler incelenmiştir. Doğaya ve evrene yakınlık gösterme açısından şiirin *sevgi* kök değerini içerdiği görülmüştür.

Sağlık ve Spor temasına ait “Salıncak” adlı şiirde (Sevim, 2023, s. 182) salıncakta sallanmayı seven bir çocuğun yaşadığı duygular betimlenmiştir. Çocuğun sevincinin içinden taşması, ayaklarının göğe uzanması, babasının kendisini salıncakta sallaması gibi içeriğe sahip dizeler incelenmiştir. Güven duygusu gelişmiş olan çocuğun salıncakta sallanmaya yönelik beslediği duygu açısından şiirin *sevgi* kök değerini içerdiği belirlenmiştir.

Bilim ve Teknoloji temasına ait “Kuşlu Mektuplar” adlı şiirde (Sevim, 2023, s. 206-207) haberleşmenin insanlar için gerekli olduğu anlatılmıştır. Anılarına özlem duyan, haber alma isteğine sahip olan kişi; postacıdan kuşlu, tramvaylı, ışık çalan, şarkı söyleyen, kocaman pullu mektuplar beklemektedir. Eskiden haberleşme amacıyla kuşların taşıdığı mektuplar, bilim ve teknolojinin gelişmesiyle değişmiştir. Ancak yaşadıklarına özlem duyan kişinin haber alma isteği hiç değişmemiş olup beklemeyi bilmesi nedeniyle şiirin *sabır* kök değerini içerdiği saptanmıştır.

Sanat temasına ait “Şiir Nedir?” adlı şiirde (Sevim, 2023, s. 234) konu olarak şiirin nasıl olması gerektiği anlatılmıştır. Harflerin sözcüklerin içinden düş gibi dökülmesi, harflerin uzayıp giden treni ile okuyucusunu rüya dersine götürmesi gibi içeriklerin yer aldığı dizelerde şiirin okurun ruh dünyasına hitap etmesi gerektiği ifade edilmiştir. Aynı zamanda şiirde şair Yunus Emre’ye ve onun dili olan Türkçeye gönderme yapılmıştır. İçinde yaşadığı toplumun diline yakınlık gösterme ve kültürel mirasa duyarlı olma açısından şiirin *sevgi* ve *vatanseverlik* kök değerlerini içerdiği belirlenmiştir.

Sanat temasına ait “Şarkı” adlı şiirde (Sevim, 2023, s. 243) şarkı söylemenin dallarda hep birlikte kuşlar gibi cıvıldaşmak, çiçekten çiçeğe keyifle kelebekler gibi dolaşmak ve çocuklar için geleceğe duyulan umut olduğu anlatılmıştır. Şarkı söylemeye duyulan yakın ilgiden hareketle şiirin *sevgi* kök değerini içerdiği tespit edilmiştir.

6. Sınıf Ders Kitabındaki Şiirlerde Kök Değerlerin Dağılımına İlişkin Bulgular

Anka Kuşu Yayınevi tarafından yayımlanan 6. sınıf Türkçe ders kitabında şiir türündeki metinler değer aktarımı açısından incelenmiş ve metinlerde yer alan kök değerler Tablo 4’te sunulmuştur:

Tablo 4. 6. Sınıflar İçin Verilen Şiirlerin Kök Değerler Açısından Analizi

Metin Adı	Adalet	Dostluk	Dürüstlük	Öz Denetim	Sabır	Saygı	Sevgi	Sorumluluk	Vatanseverlik	Yardımseverlik	Toplam (f)
Bir Kez Gönül Yıktın İse	-	-	-	+	-	+	+	-	-	+	4
Bu Vatan Kimin	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-	2
İnsan Hakları	+	-	-	-	-	-	+	-	-	-	2
Kardeşim	+	+	-	+	-	+	+	-	-	-	5
Küçük Ressam	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-	2
Sakın Kesme	-	-	-	+	-	-	+	+	+	-	4
Toplam (f)	2	1	-	3	-	2	6	1	3	1	

Tablo 4 incelendiğinde 6. sınıflarda “Kardeşim” (f=5) adlı şiirin adalet, dostluk, öz denetim, saygı ve sevgi değerleri olmak üzere en çok kök değere sahip metin olduğu tespit edilmiştir. Bu metni öz denetim, saygı, sevgi ve yardımseverlik değerleriyle “Bir Kez Gönül Yıktın İse” (f=4) şiiri; öz denetim, sevgi, sorumluluk ve vatanseverlik değerleriyle “Sakın Kesme” (f=4) şiiri; sevgi ve vatanseverlik değerleriyle “Bu Vatan Kimin” (f=2) ve “Küçük Ressam” (f=2) şiirleri; adalet ve sevgi değerleriyle “İnsan Hakları” (f=2) şiiri takip etmiştir. 6. sınıf ders kitabındaki altı şiirde en sık işlenen kök değerinin sevgi (f=6) olduğu belirlenmiştir. Şiirlerde öz denetim (f=3), vatanseverlik (f=3), adalet (f=2) ve saygı (f=2) kök değerleri; dostluk (f=1), sorumluluk (f=1) ve yardımseverlik (f=1) kök değerlerine göre daha fazla yer alırken dürüstlük ve sabır kök değerlerine hiç rastlanmamıştır. Türkçe ders kitabındaki temalara ait şiirlerde geçen değerlerle ilgili içerikler şu şekildedir:

Erdemler temasına ait “Bir Kez Gönül Yıktın İse” adlı şiirde (Yavuz ve Kahraman, 2023, s. 31) insanın gönül yıkmaması, alçak gönüllü olup yüksekte bakmaması ve Allah yolunda hayırlar yapması gibi içeriğe sahip dizeler incelenmiştir. Gönülleri kazanma, insanların kişiliklerine değer vererek davranışları kontrol edebilme ve karşılık beklemeden insanlara yardım etme açısından şiirin *öz denetim*, *saygı*, *sevgi* ve *yardımseverlik* kök değerlerini içerdiği tespit edilmiştir.

Millî Mücadele ve Atatürk temasına ait “Bu Vatan Kimin” adlı şiirde (Yavuz ve Kahraman, 2023, s. 61) vatan için toprağın kara bağrında sıra dağlar gibi duranlardan, huduttan hududa yol bulup koşanlardan, can verme sırrına erenlerden bahsedilmiştir. Vatana duyulan bu sevginin kuru bir ifade olmadığı, şair tarafından belirtilmiştir. Yaşanılan yere bağlılık gösterme, vatani koruma ve vatan için mücadele etme açısından şiirin *sevgi* ve *vatanseverlik* kök değerlerini içerdiği belirlenmiştir.

Hak ve Özgürlükler temasına ait “İnsan Hakları” adlı şiirde (Yavuz ve Kahraman, 2023, s. 91) insanlar için yayımlanan evrensel bir bildirden bahsedilmiş olup tüm insanların dil, din, ırk, renk bakımından ayrı bile bulunsalar haklarını kaybetmeyecekleri ifade edilmiştir. Özgür olmanın ve insanları sevmenin paylaşıldığı bu şiirde eşit davranma, adil olma ve yakınlık gösterme açısından şiirin *adalet* ve *sevgi* kök değerlerini içerdiği görülmüştür.

Hak ve Özgürlükler temasına ait “Kardeşim” adlı şiirde (Yavuz ve Kahraman, 2023, s. 95) kimsenin hor görülmemesi, her bedeninin topraktan yaratılması ve ölmeden önce insanın nefsini öldürerek hareket etmesi gibi konulara yer verilmiştir. Şair aynı zamanda tabiata âşık olduğunu ve topraktan yaratılıp herkesin kardeş olduğunu bildirmiştir. Tüm bu içerikler değerlendirildiğinde eşit davranma, güven duyma, davranışları kontrol etme, kişiliği önemseme ve yakınlık gösterme açısından şiirin *adalet*, *dostluk*, *öz denetim*, *saygı* ve *sevgi* kök değerlerini içerdiği saptanmıştır.

Sanat temasına ait “Küçük Ressam” adlı şiirde (Yavuz ve Kahraman, 2023, s. 151) ressamın içinde renklerin uçuşmasıyla birlikte resim ve çini sanatına değinilmiştir. Şairin aynı zamanda ressam olması dikkate alındığında şiirde duygularını renklerle yoluyla anlattığı görülmüştür. Şiirde alın yanması, yeşilin tutuşması, morla turuncunun konuşması, beyazların kuzguni siyahlardan ödünün patlaması, pembelerin çil yavrusu gibi dağılması, sarının kahverengiye kavuşması, mavilerin ıslık ıslık yanması ve renklerin Bursa çinilerine değmesi gibi betimlemelerle karşılaşmıştır. Yakın ilgi gösterme ve kültürel mirasa duyarlı olma açısından şiirin *sevgi* ve *vatanseverlik* kök değerlerini içerdiği tespit edilmiştir.

Doğa ve Evren temasına ait “Sakın Kesme” adlı şiirde (Yavuz ve Kahraman, 2023, s. 190) yaş ağaca balta vuran elin iyileşmeyeceği, dünyada kulun birinci borcunun tohumu fidan ve fidanı da bir orman yapmak olduğu belirtilirken atadan oğula bu mirası artırmak için öğüt verildiği ifade edilmiştir. Dalında güzel bir kuşun ses vermesi ve gölgesinde yorgun çiftçinin dinlenmesi gibi dizeler incelendiğinde şair, insanı ağaçları kesmemesi konusunda uyarmıştır. Davranışları kontrol etme, davranışların sonuçlarını üstlenme, yakın ilgi gösterilen doğaya karşı duyarlı olma ve atalardan kalan mirası koruma açısından şiirin *öz denetim*, *sevgi*, *sorumluluk* ve *vatanseverlik* kök değerlerini içerdiği belirlenmiştir.

7. Sınıf Ders Kitabındaki Şiirlerde Kök Değerlerin Dağılımına İlişkin Bulgular

Dörtel Yayıncılık tarafından yayımlanan 7. sınıf Türkçe ders kitabında şiir türündeki metinler değer aktarımı açısından incelenmiş ve metinlerde yer alan kök değerler Tablo 5’te sunulmuştur:

Tablo 5. 7. Sınıflar İçin Verilen Şiirlerin Kök Değerler Açısından Analizi

Metin Adı	Adalet	Dostluk	Dürüstlük	Öz Denetim	Sabır	Saygı	Sevgi	Sorumluluk	Vatanseverlik	Yardımseverlik	Toplam (f)
Kara Toprak	-	+	-	-	-	-	+	-	-	+	3
Uçun Kuşlar!	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-	2
Gelir Nevruz Bayramı	+	+	-	-	-	-	+	-	+	-	4
Bayrak ve Cumhuriyet	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	3
Ben Mustafa Kemal'im	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-	2
Özür	-	-	-	+	-	-	+	+	+	-	4
Kırın Tepesindeki Ağaca Övgü	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	1
Galata Köprüsü	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	3
Sağlık	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-	2
Tiyatrolar	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	2
Kütüphanelerden Geçer	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	2
Hayatımız Matematik	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	1
Toplam (f)	1	3	-	2	-	-	11	5	6	1	

Tablo 5 incelendiğinde 7. sınıflarda en çok kök değere sahip metinlerin adalet, dostluk, sevgi ve vatanseverlik değerleriyle “Gelir Nevruz Bayramı” (f=4) şiiri; öz denetim, sevgi, sorumluluk ve vatanseverlik değerleriyle “Özür” (f=4) şiiri olduğu tespit edilmiştir. Bu metinleri dostluk, sevgi ve yardımseverlik değerleriyle “Kara Toprak” (f=3) şiiri; sevgi, sorumluluk ve vatanseverlik değerleriyle “Bayrak ve Cumhuriyet” (f=3) ve “Galata Köprüsü” (f=3) şiirleri; sevgi ve vatanseverlik değerleriyle “Uçun Kuşlar!” (f=2) ve “Ben Mustafa Kemal'im” (f=2) şiirleri; öz denetim ve sorumluluk değerleriyle “Sağlık” (f=2) şiiri; dostluk ve sevgi değerleriyle “Tiyatrolar” (f=2) şiiri; sevgi ve sorumluluk değerleriyle “Kütüphanelerden Geçer” (f=2) şiiri takip etmiştir. “Kırın Tepesindeki Ağaca Övgü” (f=1) ve “Hayatımız Matematik” (f=1) adlı şiirlerde ise sadece sevgi değeriyle karşılaşmıştır. 7. sınıf ders kitabındaki on iki şiirde en sık işlenen kök değerinin sevgi (f=11) olduğu belirlenmiştir. Şiirlerde vatanseverlik (f=6), sorumluluk (f=5), dostluk (f=3) ve öz denetim (f=2) kök değerleri; adalet (f=1) ve yardımseverlik (f=1) kök değerlerine göre daha fazla yer alırken dürüstlük, sabır ve saygı kök değerlerine hiç rastlanmamıştır. Türkçe ders kitabındaki temalara ait şiirlerde geçen değerlerle ilgili içerikler şu şekildedir:

Erdemler temasına ait “Kara Toprak” adlı şiirde (Erdal, 2023, s. 12-13) toprak; şair için sadık, güvenilir ve sığınacak bir dost olarak görülmüştür. Şair her türlü isteğini topraktan elde ederek toprağın koyun, kuzu, süt, yemek ve ekmeğini belirttiği belirtmiştir. Toprak, insanın yiyeceğini ve geçimini sağlayan önemli bir varlık olup cömertliğin Hak'tan toprağa verildiğini ifade eden şair de cömertliği ve sevgiyi içinde taşımıştır. İnsanlarla karşılaştırıldığında toprağın cömert olması, vefalı olması ve destek sunması gibi iletiler açısından şiirin *dostluk*, *sevgi* ve *yardımseverlik* kök değerlerini içerdiği tespit edilmiştir.

Erdemler temasına ait “Uçun Kuşlar” adlı şiirde (Erdal, 2023, s. 37) yaşadığı yerden memnun olmayan şair; doğduğu yeri, memleketini özlemiştir. Memleketinin dağlarında açan mor sümbüller, ormanların kournunda serin bir dere, dikenler içinde sarı bir gül, şairin özlediği güzelliklerdir. Memleketinden uzakta yaşayan, yaşadığı yerde vefanın ve doğal güzelliklerin olmadığını dile getiren şair, güzel anılarını

anarken aynı zamanda içinde memleketine ait bir bülbüle sahip olduğunu ifade etmiştir. Memleketine kavuşma isteği; bülbülün güle, yani sevdiğine kavuşma isteğine benzetilmiştir. Vatanına yakınlık ve bağlılık gösterme açısından şiirin *sevgi* ve *vatanseverlik* kök değerlerini içerdiği belirlenmiştir.

Millî Kültürümüz temasına ait “Gelir Nevruz Bayramı” adlı şiirde (Erdal, 2023, s. 49) cemrenin toprağa düşmesiyle birlikte yaprakların yeşermesi; doğanın dirilmesiyle birlikte bolluk, bereket ve dirliğin olması; çocukların el ele kırlara koşması; savaşın yerini barışın alması, dost ellerden selam gelmesi, kültürümüz nevrza sahip çıkılması; tüm gönüllerin Yunus sevgisiyle dolması; yoksul ile zenginin, güçlü ile güçsüzün aynı düğünde buluşması gerçekleştiğinde Nevruz Bayramı’nın geldiği bildirilmiştir. İnsanların dayanışma içinde olması, eşit bir şekilde bir arada aynı duyguları paylaşması, sevgiyi gönüllerinde hissetmesi ve kültürel mirasa duyarlı olması açısından şiirin *adalet*, *dostluk*, *sevgi* ve *vatanseverlik* kök değerlerini içerdiği görülmüştür.

Millî Kültürümüz temasına ait “Bayrak ve Cumhuriyet” adlı şiirde (Erdal, 2023, s. 66), uğruna canların verildiği şanlı bayrağın hürriyet için göklerde dalgalanması, şehit kanlarından oluşan toprağın yabancılardan korunması gerektiği anlatılmıştır. Aynı zamanda Ata’nın en büyük eseri olarak belirtilen Cumhuriyet’in gençlik tarafından korunması dile getirilmiştir. Fedakârlık yapma, vatana karşı sorumlu olma ve vatani koruma açısından şiirin *sevgi*, *sorumluluk* ve *vatanseverlik* kök değerlerini içerdiği tespit edilmiştir.

Millî Mücadele ve Atatürk temasına ait “Ben Mustafa Kemal’im adlı şiirde (Erdal, 2023, s. 83-84), Mustafa Kemal’in düşmanlara karşı vatan ufkunda çelik bir kalkan olması anlatılmıştır. Van Gölü’nün maviliği, Kars Kalesi’nin ihtişamı yürekte, Karadeniz’in hırçın dalgaları Bandırma Vapuru’nun güvertesinde erimekte olup şiirde Mustafa Kemal’in hürriyet ve istiklal uğrunda Samsun’a ayak basarak kurtuluş mücadelesini başlattığı ifade edilmiştir. Vatana ait güzellikleri ifade etme ve vatani savunma açısından şiirin *sevgi* ve *vatanseverlik* kök değerlerini içerdiği belirlenmiştir.

Doğa ve Evren temasına ait “Özür” adlı şiirde (Erdal, 2023, s. 107) toprağın kirletilmesi, ağaçlara ve çiçeklere kıyılması, baharın görünmez yüzünün çöpten görünmez olması, suların kirletilmesi, fabrikaların zehirli atıkları balıklara yem olarak sunması, Haliç’in üzüntüsünden intihar etmesi, mavi göğü öldürücü bulutların kaplaması, çocukların zehir soluması, hayvanlarda hastalıkların artması, ayın güzel çehresinin solması gibi durumların insanoğlunun davranışları sonucunda ortaya çıktığı ifade edilerek topraktan, sudan ve aydan özür dilenmiştir. Davranışları kontrol etme, doğaya yakın ilgi gösterme, davranışların sorumluluğunu üstlenme ve yurdun doğasını koruma açısından şiirin *öz denetim*, *sevgi*, *sorumluluk* ve *vatanseverlik* kök değerlerini içerdiği saptanmıştır.

Doğa ve Evren temasına ait “Kırın Tepesindeki Ağaca Övgü” adlı şiirde (Erdal, 2023, s. 121) yaşama sevinci ve aşkıyla kırın tepesinde yer alan tek ağacın bazen bir damla su için göklere bakması, gölgesinden kurdun ve kuşun faydalanması gibi içeriklere yer verilmiştir. Doğaya yakın ilgi gösterme açısından şiirin *sevgi* kök değerini içerdiği gözlenmiştir.

Vatandaşlık temasına ait “Galata Köprüsü” adlı şiirde (Erdal, 2023, s. 126) şair, Galata Köprüsü üzerinden gözlemlerini anlatmıştır. Kürek çeken, dubalardan midye çıkaran, halat başında çımacı olan insanlarla karşılaşmış olup balık, vapur, bulut ve duman gibi varlıkların gözlemlendiği anda insanlar geçim derdine düşmüştür. Şair, bu insanlar içinde kendisini bir keyif ehli olarak görmüş olup bir gün şiir söyleyerek geçimini sağlamaya çalışacağına değinmiştir. Yaşama devam edebilmek için

davranışların sonuçlarını üstlenme, yaşanan çevreye değer verme ve bağlılık duyma açısından şiirin *sevgi*, *sorumluluk* ve *vatanseverlik* kök değerlerini içerdiği tespit edilmiştir.

Sağlık ve Spor temasına ait “Sağlık” adlı şiirde (Erdal, 2023, s. 164) bir hazine olarak nitelenen sağlığı korumak gerektiği anlatılmıştır. Mikroplardan sakınmak, aşı olmak, temiz olmak, hastalara yaklaşmamak, terli terli su içmemek, pis yerlerde oynamamak, bol besin alıp dinlenmek, erken uyumak, spor yapıp temizlenmek gibi önerilerde bulunulmuştur. Bireyin kendisine ve çevresine karşı davranışlarının sonuçlarını üstlenmesi ve davranışlarını kontrol edebilmesi açısından şiirin *öz denetim* ve *sorumluluk* kök değerlerini içerdiği görülmüştür.

Sanat temasına ait “Tiyatrolar” adlı şiirde (Erdal, 2023, s. 187) tiyatroların açılmasıyla dostlukların kalpte pekişmesi anlatılmış olup şair için bu mekânlar bir sanat evi olarak görülmüştür. Senaryoların yazılması, insanların salona dizilmesi, perdenin açılması, alkış tufanının kopması gibi durumların betimlendiği şiirde güven duyma ve tiyatroya yakın ilgi gösterme açısından *dostluk* ve *sevgi* kök değerleri saptanmıştır.

Bilim ve Teknoloji temasına ait “Kütüphanelerden Geçer” adlı şiirde (Erdal, 2023, s. 241) bir ülkenin kalkınması, uzayın keşfedilmesi, kalplerin fethedilmesi ve ticaret, sanayi, sanat, tarım, turizm gibi alanlarda girişimlerin ve gelişmelerin yaşanması açısından kütüphanelerin önemine değinilmiştir. İnsanların sevgisini kazanma, davranışların sonuçlarını üstlenme açısından okumanın ve araştırmanın önemine vurgu yapılan bu şiirin *sevgi* ve *sorumluluk* kök değerlerini içerdiği belirlenmiştir.

Bilim ve Teknoloji temasına ait “Hayatımız Matematik” adlı şiirde (Erdal, 2023, s. 246) şair; hesabımızı, ölçme ve biçme işlemlerini matematik bilimini kullanarak gerçekleştirdiğimizi, seçim ve geçim işlemleriyle birlikte ölene kadar hayatımızın her alanında matematikle karşılaşacağımızı dile getirmiştir. Matematiğe ilgi gösterme açısından şiirde *sevgi* kök değeriyle karşılaşmıştır.

8. Sınıf Ders Kitabındaki Şiirlerde Kök Değerlerin Dağılımına İlişkin Bulgular

Ferman Yayıncılık tarafından yayımlanan 8. sınıf Türkçe ders kitabında şiir türündeki metinler değer aktarımı açısından incelenmiş ve metinlerde yer alan kök değerler Tablo 6’da sunulmuştur:

Tablo 6. 8. Sınıflar İçin Verilen Şiirlerin Kök Değerler Açısından Analizi

Metin Adı	Adalet	Dostluk	Dürüstlük	Öz Denetim	Sabır	Saygı	Sevgi	Sorumluluk	Vatanseverlik	Yardımseverlik	Toplam (f)
Tuzağa Düşen Ceylan	-	+	-	-	-	-	+	-	-	+	3
Aslan ile Fare	-	-	-	-	+	+	-	-	-	+	3
Ağaçlar Al Giydi Kuşlar Dillendi	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-	2
Türkiye’im	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-	2
Şu Sonsuz Koşu	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-	2
Mustafa Kemal’in Kağnısı	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	4
Bebeklerin Ulusu Yok	+	-	-	-	-	-	+	+	-	-	3
Güreş	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-	2
Hastahane	-	-	-	-	-	+	+	+	-	+	4
San’at	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-	2

Armağan	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	2
Akl Aydınlığında	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	2
Var Mı?	-	-	-	+	-	+	+	+	-	-	4
Toplam (f)	1	1	-	1	1	3	12	6	6	4	

Tablo 6 incelendiğinde 8. sınıflarda en çok kök değere sahip metinlerin sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleriyle “Mustafa Kemal’in Kağnısı” (f=4) şiiri; saygı, sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik değerleriyle “Hastahane” (f=4) şiiri; öz denetim, saygı, sevgi ve sorumluluk değerleriyle “Var Mı?” (f=4) şiiri olduğu tespit edilmiştir. Bu metinleri dostluk, sevgi ve yardımseverlik değerleriyle “Tuzağa Düşen Ceylan” (f=3) şiiri; sabır, saygı ve yardımseverlik değerleriyle “Aslan ile Fare” (f=3) şiiri; adalet, sevgi ve sorumluluk değerleriyle “Bebeklerin Ulusu Yok” (f=3) şiiri; sevgi ve vatanseverlik değerleriyle “Ağaçlar Al Giydi Kuşlar Dillendi” (f=2), “Türkiye’m” (f=2), “Şu Sonsuz Koşu” (f=2), “Güreş” (f=2) ve “San’at” (f=2) şiirleri; sevgi ve sorumluluk kök değerleriyle “Armağan” (f=2) ve “Akl Aydınlığında” (f=2) şiirleri takip etmiştir. 8. sınıf ders kitabındaki on üç şiirde en sık kullanılan kök değerinin sevgi (f=12) olduğu belirlenmiştir. Şiirlerde sorumluluk (f=6), vatanseverlik (f=6), yardımseverlik (f=4) ve saygı (f=3) kök değerleri; adalet (f=1), dostluk (f=1), öz denetim (f=1) ve sabır (f=1) kök değerlerine göre daha fazla yer alırken dürüstlük kök değerine hiç rastlanmamıştır. Türkçe ders kitabındaki temalara ait şiirlerde geçen değerlerle ilgili içerikler şu şekildedir:

Erdemler temasına ait “Tuzağa Düşen Ceylan” adlı şiirde (Saygı, 2023, s. 12-14) ormanda kardeşçe yaşayan ceylan, fare, karga ve toşbağanın başından geçen olaylara yer verilmiştir. Avcının tuzağına düşen ceylanı bulmak için karganın gökyüzünde ceylanı araması, farenin tuzağın iplerini kemirerek ceylanı kurtarması, avcı tarafından yakalanan toşbağayı ceylan ve farenin kurtarması gibi olaylara değinilmiştir. Bu olaylar incelendiğinde fedakârlık yapma, vefalı olma ve destek sunma açısından şiirin *dostluk*, *sevgi* ve *yardımseverlik* kök değerlerini içerdiği tespit edilmiştir.

Erdemler temasına ait “Aslan ile Fare” adlı şiirde (Saygı, 2023, s. 44) herkese saygı göstermek gerektiği ve insanın umulmadık kimselerden fayda görebileceği dile getirilmiştir. Bir aslanın fareyi avlamayıp büyüklük göstermesi karşılığında bir gün ormandan çıkan aslanın ağa takıldığını gören farenin dişile ağ kemirerek aslanı kurtarması anlatılmış ve sabırla zamanın yaptığını kuvvetin ve şiddetin yapamayacağı bildirilmiştir. Sebat etme, muhatabının durumunu gözetme ve destek sunma açısından şiirin *sabır*, *saygı* ve *yardımseverlik* kök değerlerini içerdiği belirlenmiştir.

Doğa ve Evren temasına ait “Ağaçlar Al Giydi Kuşlar Dillendi” adlı şiirde (Saygı, 2023, s. 60-61) ağaçların al giymesi, yerin yeşillenmesi, bahar çiçeklerinin açması, kumruların ötüşmesi, bulanık suların çağlayıp akması gibi durumlardan bahsedilerek ilkbaharın geldiği anlatılmıştır. Göç eden kuşlarla gurbetten memleketine selam gönderen şair, memleketini ve memleketinin doğasını özlemiştir. Doğaya yakın ilgi gösterme ve memleketine bağlılık gösterme açısından şiirin *sevgi* ve *vatanseverlik* kök değerlerini içerdiği görülmüştür.

Millî Kültürümüz temasına ait “Türkiyem” adlı şiirde (Saygı, 2023, s. 98-99) şair, Edirne’den Kars’a ülkesini sevdiğini; ülkesinin toprağını, taşını ve dağlarını fırsat buldukça övdüğünü dile getirmiştir. Akdeniz’de sahiller, Koçhisar’da tuz, Adana’da çiğ köfte, Kırkpınar’da güreş, Erzurum’da ktlama çay gibi unsurlara yer verilmiştir. Ülkenin doğal ve kültürel unsurlarına değer verme ve bağlılık gösterme açısından şiirin bu yönüyle *sevgi* ve *vatanseverlik* kök değerlerini içerdiği saptanmıştır.

Millî Mücadele ve Atatürk temasına ait “Şu Sonsuz Koşu” adlı şiirde (Saygı, 2023, s. 136-137) Mustafa Kemal’in Samsun’a ayak basarak Millî Mücadele’yi başlatması ve zafer yolunun açılması anlatılmıştır. Ata’nın rüyasına gelinciklerin sunulması, yurdun gözünü taze bir bahara açması, al bayrağın Ankara Kalesi’nde altın bir çağa doğru dalgalanması, yeni kahramanların karlı dağlardaki bayrağa doğru kol kol, boy boy yürümesi gibi içeriklere yer verilmiştir. Vatana değer verme ve vatan için mücadele etme açısından şiirin *sevgi* ve *vatanseverlik* kök değerlerini içerdiği tespit edilmiştir.

Millî Mücadele ve Atatürk temasına ait “Mustafa Kemal’in Kağnısı” adlı şiirde (Saygı, 2023, s. 152-153) millî mücadele için kağnısıyla savaş meydanlarına mermi taşıyan ve askerler içinde nam salmış olan Elif’in başından geçenler anlatılmıştır. Kadın kahramanlardan biri olan Elif, kardeşi gibi görüp bakımına özen gösterdiği Kocabaş adlı hayvanıyla orduya mermi taşımak için yola çıkmıştır. Ancak yaşlı ve zayıf Kocabaş, kağnıyla ilerleyemeyip öldüğünde Elif’in telaşlanarak kağnıyı savaş meydanına kendisinin yetiştirmeye çalışması ve düşmanın üzerine yürümesi konu edinilmiştir. Değer verme, davranışın sonuçlarını üstlenme, vatani için mücadele etme ve destek sunma açısından şiirin *sevgi*, *sorumluluk*, *vatanseverlik* ve *yardımseverlik* kök değerlerini içerdiği saptanmıştır.

Vatandaşlık temasına ait “Bebeklerin Ulusu Yok” adlı şiirde (Saygı, 2023, s. 170-171) yurdundan uzakta bebekleri gözlemleyen şair; başlarını tutuşları, bakarken gözlerindeki merakı, ağlarken çıkardıkları seslerin tonuyla bebeklerin birbirlerine benzediklerini anlatmıştır. Bütün insanlığın gözbebeği olan bebeklerden kimi sarışın bir ışık parçası, kimi kapkara bir üzüm tanesi olarak nitelenmiş; geleceğin biricik umudu olan bebeklerin anne ve babalar tarafından korunarak onların sevdıyla büyümeleri istenmiştir. Eşit olma, değer verme ve davranışların sonucunu üstlenme açısından şiirin *adalet*, *sevgi* ve *sorumluluk* kök değerlerini içerdiği görülmüştür.

Sağlık ve Spor temasına ait “Güreş” adlı şiirde (Saygı, 2023, s. 204-205) güreşçinin rakibiyle kapışması, güreşin hakkını vermesi, yiğitlerin iki cihanda mutlu olması anlatılmış ve şairin güreşen pehlivanları izlerken ayağa kalkması, coşması, nara atması, iki eli kanda olsa da yiğidi övüp alkış tutması gibi içeriklerle karşılaşılmıştır. Güreş sporuna ve güreşen pehlivanlara değer verme ile kültürel mirasa duyarlı olma açısından şiirin *sevgi* ve *vatanseverlik* kök değerlerini içerdiği tespit edilmiştir.

Sağlık ve Spor temasına ait “Hastahane” adlı şiirde (Saygı, 2023, s. 221) dertlilerin dermanı olan, millete hizmet eden hastane ve sağlık çalışanları anlatılmıştır. Türlü türlü yaraları saran hekimler, işinde çalışan hademeler olmak üzere hastanelerin insanlara yardım ederek onları dertlerinden kurtardıklarına değinilmiştir. Muhatabının durumunu gözetme, fedakârlık yapma, vefalı olma, davranışlarının sonucunu üstlenme ve destek sunma açısından şiirin *saygı*, *sevgi*, *sorumluluk* ve *yardımseverlik* kök değerlerini içerdiği belirlenmiştir.

Sanat temasına ait “San’at” adlı şiirde (Saygı, 2023, s. 246-247) yazılmamış bir destan olarak görülen Anadolu anlatılmıştır. Duvarı bir sülüs yazı, bir parça yeşil çini, bir zeybeğin toprağa diz vuruşu, ıstırap çekenlerin acıklı nefesleri, bir köylünün kıvrılmayan beli gibi betimlemelere yer verilmiş olup Anadolu’yu ve burada yaşananları unutarak başka sanat arayışlarına giren insanlar ile şairin düşüncelerinin ayrıldığı belirtilmiştir. Yaşadığı toplumun sanatına değer vererek tarihî ve kültürel mirasa duyarlı olma açısından şiirin *sevgi* ve *vatanseverlik* kök değerlerini içerdiği tespit edilmiştir.

Sanat temasına ait “Armağan” adlı şiirde (Saygı, 2023, s. 252) dünyayı avuçlarına alıp tuşlara basan yazarların masallar, öyküler, romanlar ve şiirler yazarak insanları bilgilendirmeleri, düşündürmeleri, eğlendirmeleri ve güldürmeleri anlatılmıştır. Aynı zamanda yüreklere dokunup insanlara sevgiyi

öğretmeleri ve kişiliklerini armağan etmelerine değinilmiştir. Yazarların insanlara değer vererek davranışlarının sonuçlarını üstlenmeleri açısından şiirin *sevgi* ve *sorumluluk* kök değerlerini içerdiği görülmüştür.

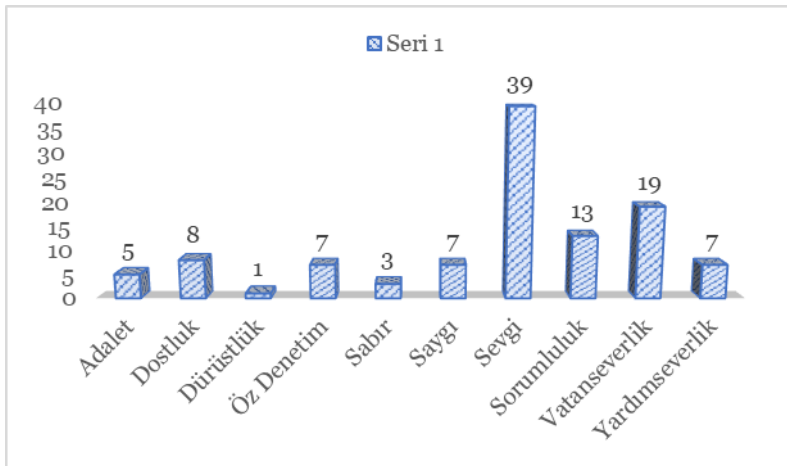
Bilim ve Teknoloji temasına ait “Akıl Aydınlığında” adlı şiirde (Saygı, 2023, s. 275-276) insanların aklını kullanarak gemi, kamyon, tren ve uçak gibi araçlar icat etmeleri anlatılmıştır. Yine dağların oyulması, barajların suyla dolması, elektriğin kullanılması, gemilerin yıldızlara yaklaşması gibi içeriklere yer verilmiş olup akıl aydınlığında emek harcanarak dünyanın yüzünün daha da çiçekleneceğine değinilmiştir. Bilim ve teknoloji konularına yakın ilgi gösteren ve bu konularda davranışların sonuçlarını üstlenen insanların aklını kullanarak yaşamı kolaylaştıracak araçlar icat etmeleri açısından şiirin *sevgi* ve *sorumluluk* kök değerlerini içerdiği belirlenmiştir.

Bilim ve Teknoloji temasına ait “Var Mı?” adlı şiirde (Saygı, 2023, s. 295) insanoğlunun küçüğü büyüten, büyüğü küçülten mercekler ile denizin altından üstünü gösteren aynalar yapması, matbaalar kurup yazdıklarını çoğaltması, kuşlara inat göklerde uçuşması, uzaydan dünyadakilere el sallaması, yeni kıtalara açılması, her gün yeni bir şey icat etmesi anlatılırken bir yandan da içinden atamadığı hırs, tamah ve acımasızlıkla savaşlarına barut ekleyerek yüzyıllarca huzursuzluğu sırtında taşımaları anlatılmıştır. Yapılan icatlara rağmen içimizden geçenleri açığa çıkaran bir ayna, insanların kalbinden geçenleri yazan kitap, güneşin ve çocukların solmadığı bir kıta ile bir gülün kucaklara bırakıldığını dillendiren tarihlerin var olup olmadığı şair tarafından sorulmuştur. Davranışları kontrol edebilme, insanların kişiliklerine değer verme, bilim ve teknolojiye yakın ilgi göstererek davranışların sonucunu üstlenme açısından şiirin *öz denetim*, *saygı*, *sevgi* ve *sorumluluk* kök değerlerini içerdiği tespit edilmiştir.

Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerde Kök Değerlerin Dağılımına İlişkin Genel Bulgular

Tüm sınıf seviyelerine ait Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirler, değer aktarımı açısından incelenmiş ve metinlerde yer alan kök değerler Grafik 1’de sunulmuştur:

Grafik 1. Tüm Sınıf Seviyelerindeki Şiirlerde Yer Alan Kök Değerlerin Dağılımı

Grafik 1’de Türkçe ders kitaplarına ait toplam 45 şiir incelenmiş olup bu şiirlerde diğer kök değerlere kıyasla en çok *sevgi* (f=39) kök değerinin işlendiği tespit edilmiştir. Bu kök değeri; vatandaşlık (f=19),

sorumluluk (f=13), dostluk (f=8), öz denetim (7), saygı (f=7), yardımseverlik (f=7), adalet (f=5) ve sabır (f=3) kök değerleri takip etmiş olup şiirlerde en az dürüstlük (f=1) kök değeriyle karşılaşmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan şiir türündeki metinlerin içerdiği kök değerler incelenmiştir. Tüm sınıf seviyelerinden elde edilen veriler neticesinde şiirlerde en sık işlenen kök değerinin sevgi olduğu, en az işlenen kök değerinin ise dürüstlük olduğu sonucuna varılmıştır. Alan yazınında sevgi kök değerinin metinlerde en sık işlenen kök değer olmasıyla ilgili benzer bulgular, bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir (Arseven, Yolcu ve Kılıç, 2018; Beşer Yıldırım, 2022; Çapoğlu ve Okur, 2015; Deniz ve Karagöl, 2018; Eken ve Öksüz, 2019; Pilav ve Erdoğan, 2016; Yarbey, 2022). Sevgi değerinin diğer kök değerlere göre daha sık işlenmesinde tema ve konu seçimi etkili olabilir. Nitekim insana, vatana, bilime, sanata, spora, doğaya, hayvana duyulan sevgi gibi herhangi bir varlığa karşı olumlu duygular beslemeyi içerebilen bu kök değerinin tek başına ya da diğer kök değerlerle birlikte bulunma durumunun metinlerde daha sık işlendiği görülmüştür. Yine dürüstlük kök değerinin metinlerde en az işlenen kök değer olması sonucunu içeren benzer çalışmalarla karşılaşmıştır (Beşer Yıldırım, 2022; Bozgün ve Akdağ, 2022; Çapoğlu ve Okur, 2015; Eken ve Öksüz, 2019; Kemiksiz, 2021; Şakiroğlu, 2020; Yarbey, 2022). Dürüstlük; istenmeyen olumsuz bir durum, düşünce veya davranış karşısında bile bireylerden yerine getirilmesi arzu edilen bir kök değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, toplum tarafından kabul görmeyen olumsuz bir davranış karşısında bireyler sevgi beslemeyebilir. Ancak ne tür davranışla karşılaşılırsa karşılaşılırsın bireyden dürüstlük ve adalet gibi değerlere uygun tutum ve davranışlar sergilemesi beklenir. Durhat ve Ökten'in (2020, s. 688) çalışmasında öğrencilerin arkadaş seçimlerini etkileyen değerlerin başında sevgi ve yardımseverlikle birlikte dürüstlük kök değeri ikinci sırada gelmektedir. Dolayısıyla Türkçe ders kitaplarında dürüstlük kök değerine uygun metin türlerine yer verilmesi önemlidir.

Şiirlerin ortaokul Türkçe ders kitaplarına dağılımları incelendiğinde 5. sınıfta on dört şiir, 6. sınıfta altı şiir, 7. sınıfta on iki şiir ve 8. sınıfta on üç şiir olmak üzere toplam kırk beş şiir, kök değerler açısından incelenmiştir. Adalet kök değeri; 6. sınıfta iki şiirde, diğer sınıf düzeylerinde ise birer şiirde yer almıştır. Dostluk kök değeri; 5. sınıfta üç şiirde, 6. sınıfta bir şiirde, 7. sınıfta üç şiirde ve 8. sınıfta bir şiirde görülmüştür. Dürüstlük kök değeri; 5. sınıfta bir şiirde, diğer sınıf düzeylerinde ise hiçbir şiirde görülmemiştir. Öz denetim kök değeri; 5. sınıfta bir şiirde, 6. sınıfta üç şiirde, 7. sınıfta iki şiirde ve 8. sınıfta bir şiirde yer almıştır. Sabır kök değeri; 5. sınıfta iki şiirde, 8. sınıfta bir şiirde görülürken 6 ve 7. sınıflarda bu değeri içeren herhangi bir şiirle karşılaşmamıştır. Saygı kök değeri; 5. sınıfta iki şiirde, 6. sınıfta iki şiirde, 8. sınıfta üç şiirde yer alırken bu değer, 7. sınıftaki hiçbir şiirde görülmemiştir. Sevgi kök değeri; 5. sınıfta on şiirde, 6. sınıfta altı şiirde, 7. sınıfta on bir şiirde ve yine 8. sınıfta on iki şiirde yer almıştır. Sorumluluk kök değeri; 5. sınıfta bir şiirde, 6. sınıfta bir şiirde, 7. sınıfta beş şiirde, 8. sınıfta ise altı şiirde tespit edilmiştir. Vatanseverlik kök değeri; 5. sınıfta dört şiirde, 6. sınıfta üç şiirde, 7. sınıfta altı şiirde ve 8. sınıfta altı şiirde görülmüştür. Yardımseverlik kök değeri; 8. sınıfta dört şiirde, diğer sınıf düzeylerinde ise birer şiirde yer almıştır. Yapılan incelemeler neticesinde adalet, dostluk, öz denetim, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik kök değerlerinin şiir türündeki metinler açısından tüm sınıf düzeylerinde yer aldığı görülürken dürüstlük, sabır ve saygı kök değerlerinin bazı sınıf düzeylerinde hiç bulunmadığı tespit edilmiştir. Mutlu ve Dinç (2019) tarafından 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan temalardaki metinler kök değer açısından incelendiğinde dürüstlük ve sabır kök değerlerinin metinlerde hiç işlenmemesiyle ilgili bulgulara ulaşılmıştır. Tarakcı ve Kalenderoğlu'nun (2022) 7. sınıf Türkçe ders kitapları üzerine incelemelerinde ise yine dürüstlük, sabır ve saygı kök

değerlerine metinlerde rastlanmamasıyla ilgili bulgularla karşılaşmıştır. Alan yazınında yer alan benzer veya ilişkili çalışmaların bu araştırmanın bulgularıyla örtüştüğü görülmüştür.

5. sınıflarda adalet, dürüstlük, öz denetim, sorumluluk ve yardımseverlik değerleri; 6. sınıflarda sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri; 7. sınıflarda adalet ve yardımseverlik değerleri; 8. sınıflarda ise adalet, dostluk, öz denetim ve sabır değerlerinin diğer değerlerle karşılaştırıldığında en az işlenen kök değerler olduğu gözlenmiştir. Tüm sınıf düzeylerinde yer alan toplam kırk beş şiirde sevgi değerinden sonra vatanseverlik ve sorumluluk değerlerinin diğer kök değerlerle karşılaştırıldığında şiirlerde daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Yine dostluk, öz denetim, saygı ve yardımseverlik gibi değerlerle karşılaştırıldığında ise adalet, sabır ve dürüstlük değerlerinin en az işlenen kök değerler olduğu saptanmıştır. Alan yazınında adalet, sabır ve dürüstlük değerlerinin en az işlenen kök değerler olmasıyla ilgili benzer veya ilişkili çalışmalar, bu çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir (Bozgün ve Akdağ, 2022; Deniz ve Karagöl, 2018; Durhat ve Ökten, 2020; Eken ve Öksüz, 2019; Mutlu ve Dinç, 2019; Tarakcı ve Kalenderoğlu, 2022; Yarbey, 2022). Bununla birlikte tüm sınıf seviyeleri açısından Kemiksiz (2021) tarafından yapılan çalışmada adalet ve dürüstlük değerlerinin en az işlenen değerler olması, bu çalışmanın bulgularıyla benzerlik gösterirken sorumluluk değerinin de ilgili kök değerler içerisinde yer alması bu çalışmanın bulgularından farklılık taşımaktadır. Çapoğlu ve Okur (2015) tarafından şiir türündeki metinlerde yer alan değerler incelendiğinde ise en fazla vurgulanan değerler içinde sevgi ve saygı değerleri, en az vurgulanan değerler içinde ise doğruluk değerinin yer aldığı görülmüştür. Şiir türündeki metinlerin kök değerler açısından incelendiği bu çalışmada ise en sık işlenen değer sevgi, en az işlenen değer dürüstlük olması, Çapoğlu ve Okur'un (2015) çalışmasındaki bulgularla benzerlik gösterirken saygı değerinin bu çalışmada daha az sıklıkta yer alması ise ilgili çalışmanın bulgularından farklılık göstermektedir.

Sonuç olarak ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan şiir türündeki metinlerde sevgi kök değeri dışındaki diğer kök değerlerin sınıf düzeylerine dengeli bir şekilde dağılmadığı görülmüştür. Aynı zamanda dürüstlük, sabır ve saygı kök değerleriyle bazı sınıf düzeylerinde hiç karşılaşmadığı tespit edilmiştir. Aydın ve Öksüz'e (2021, s. 616) göre değerler eğitimi için seçilecek metinler, çocukların ilgisini çekerek değerler eğitimine katkıda bulunmalıdır. Doğan ve Gülüşen (2011, s. 97) ise metin seçiminin emek isteyen zor bir konu olduğunu belirterek Türkçe derslerinin temelinde yer alan metinlerin değerler açısından da zengin ve nitelikli olmasına dikkat edilmesi gerektiğini bildirmişlerdir. Değerlerimizin "eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu" (MEB, 2019, s. 4) olduğu unutulmamalı ve metinler, bu bakış açısına dikkat edilerek Türkçe ders kitaplarına seçilmelidir. Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin hangi kök değerleri içerdiğini görmek ve değerler eğitimi konusunda yapılacak çalışmalara yön vermek açısından bu çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

- İncelenen şiirlerde kök değerlerin bazılarının sınıf düzeylerinde hiç işlenmemesi nedeniyle Türkçe ders kitapları için tüm değerlere uygun iletileri içeren şiirlerin seçimine özen gösterilmelidir.
- Öğrencilerin farklı şairleri ve şiirleri tanıyarak bu türde okuma alışkanlığı kazanmaları için Türkçe ders kitaplarına alınacak şiirlerin seçiminde genel şiir antolojilerinden, çocuk şiiri seçkilerinden ve şairlerin çocuklar için yazdıkları şiir kitaplarından yararlanılabilir.
- Seçmeli dersler kapsamında "Değerlerimiz" adıyla bir ders belirlenerek öğrencilere ulusal ve evrensel değerleri kazandırmayı amaçlayan ders kitapları hazırlanabilir ve bu kitaplarda değerleri içeren öyküleyici, bilgilendirici ve şiir türüne ait metinlere yer verilebilir.

Kaynakça

- Arseven, A., Yolcu, F. ve Kılıç, A. Ş. (2018). Ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değer eğitimi açısından incelenmesi. *Karadeniz Araştırmaları*, 15(58), 126-145.
- Aydın, İ. ve Öksüz, A. (2021). Çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 25, 579-619. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1036589>
- Baki, Y. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değer aktarımı açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 109-146. <https://doi.org/10.34234/ded.460042>
- Bayırlı, H., Doruk, O. ve Tüfekci, A. (2020). Öğretmenlerin değerler eğitimi hakkındaki görüşleri: Afyonkarahisar örneği. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 865-894.
- Berkowitz, M. W. (2002). The science of character education. W. Damon (Ed.), *Bringing in a new era in character education* (s. 43-63) içinde. Stanford, CA: Hoover Institution Press.
- Beşer Yıldırım, K. (2022). 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin kök değerler açısından incelenmesi ve öğretmen görüşlerinin alınması. (Tez No. 739852) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Bozğün, K. ve Akdağ, A. (2022). İlkokul 4. sınıf Türkçe ders kitabındaki değerlerin incelenmesi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (REFAD)*, 2(1), 47-59.
- Çapoğlu, E. ve Okur, A. (2015). Ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerde yer alan değerler. *Sakarya University Journal of Education*, 5(3), 90-104.
- Demir, A. (2020). Türkçe eğitiminde şiir ve yaratıcı düşünme. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 79, 131-145. <https://doi.org/10.29228/JASSS.40586>
- Deniz, K. ve Karagöl, E. (2018). Values in terms of education secondary school Turkish textbooks. *Karaelmas Journal of Educational Sciences*, 6(2), 244-255.
- Doğan, B. ve Güllüşen, A. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki (6-8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 75-102.
- Dönmez, Ö. ve Uyanık, G. (2022). Farklı ülkelerde değerler eğitimi ve değer eğitimi programlarından örnekler. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 74-88. <https://doi.org/10.55008/te-ad.1099697>
- Durhat, G. ve Ökten, C. E. (2020). Kök değerlerin ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki erdemler temasıyla ilişkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(3), 675-693. <https://doi.org/10.16916/aded.678498>
- Eken, N. T. ve Öksüz, H. İ. (2019). İlkokul (1-4) Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerin Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler bakımından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 384-401. <https://doi.org/10.16916/aded.543009>
- Erdal, N. (2023). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 7 ders kitabı*. Ankara: Dörtel Yayıncılık.
- Eroğlu Çopur, D. ve Çopur, E. (2021). Ortaokul Türkçe ders kitaplarından seçilen öyküleyici metinlerin değer analizi yaklaşımına göre değerlendirilmesi. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 1, 124-154.
- Fırat, H. ve Mocan, A. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki hikayelerde yer alan değerler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(3), 25-49.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değer eğitimi ve hikâyeler. *Millî Eğitim Dergisi*, 43(198), 97-109.
- Kaya, M. (2013). Okuma-yazma öğretiminde şiir. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 10(1), 49-96.
- Kemiksiz, Ö. (2021). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki "erdemler" temasında yer alan metinlerde "kök değerler". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(3), 1602-1627. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.727783>
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.

- Kiraz Ayverdi, B. ve Kurudayıoğlu, M. (2023). Türkçe eğitiminde şiir öğretiminin öğretim programı, ders kitapları ve öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 11(4), 975-1001. <https://doi.org/10.16916/aded.1333735>
- MEB. (2017). Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2019). Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar). Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Mızıkacı, F. (2015). Değerler eğitimi ve eğitim programları. *Eleştirel Pedagoji Dergisi*, 40, 38-41.
- Mutlu, H. H. ve Dinç, S. (2019). 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan temalardaki metinlerin kök değerlerle ilişkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4), 1048-1062. <https://doi.org/10.16916/aded.593400>
- Oğuzkan, A. F. (1998). Çocuk şiirlerinde ne gibi özelliklerin bulunması gerekir?. M. R. Şirin (Haz.), 99 soruda çocuk edebiyatı (s. 108-110) içinde. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev. ed.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Pilav, S. ve Erdoğan, Ş. (2016). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici metinlerin değer iletimi açısından incelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 45(210), 351-371.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: The Free Press.
- Saygı, S. (2023). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8. sınıf ders kitabı*. Ankara: Ferman Yayıncılık.
- Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online readings in Psychology and Culture*, 2(1), 1-20. <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116>
- Schwartz, S. H. (2017). The refined theory of basic values. In S. Roccas, & L. Sagiv (Eds.), *Values and behavior: Taking a cross-cultural perspective* (pp. 51-72). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-56352-7_3
- Sever, S. (2015). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sevim, B. (2023). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 5. sınıf ders kitabı*. Ankara: Koza Yayınevi.
- Şakiroğlu, Y. (2020). 6. sınıf Türkçe ders kitabının değer aktarımı bağlamında incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 5(1), 145-161.
- Tarakcı, R. ve Kalenderoğlu, İ. (2022). Kök değerler açısından ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), 139-157. <https://doi.org/10.52974/jena.1133254>
- TDK. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Topal, Y. (2019). Değerler eğitimi ve on kök değer. *Mavi Atlas*, 7(1), 245-254. <https://doi.org/10.18795/gumusmaviatlas.543521>
- Yarbel, D. (2022). 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin on kök değere göre incelenmesi. (Tez No. 744668) [Yüksek lisans tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yavuz, D. ve Kahraman, G. (2023). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 6 ders kitabı*. Ankara: Anka Kuşu Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

EK-1. Kök Değerleri Belirleme Formu

Metin Adı	Adalet	Dostluk	Dürüstlük	Öz Denetim	Sabır	Saygı	Sevgi	Sorumluluk	Vatanseverlik	Yardıms severlik	Toplam (f)
Toplam (f)											